

Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗ

«Αυτή ή μεγάλη καρδιά ποῦχε μέσα της ὅλους τοὺς πόνους τῆς γῆς, ὅλες τὶς ἀγωνίες τοῦ ἀνθρώπου, ποῦχε μέσα της τὸν παράδεισο καὶ τὴν κόλαση, ἔπαψε νὰ ὑπακούει, ἔπαψε νὰ ὑπηρετεῖ».

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Κάθε τέτοιο καιρὸ ὁ νοῦς μας θὰ γυρίζει εὐλαβικά στὸ μεγάλο Κρητικό. Κι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀγαποῦν κι αὐτοὶ ποὺ τὸν μισοῦν θάναριγοῦν στὴ θυμωτῆ του, γιατί τὸν Καζαντζάκη μορεῖ νὰ τὸν ἀγαπᾷ ἢ νὰ τὸν μισεῖς, δὲν μπορεῖς ὅμως νὰ τὸν, ἀγνοεῖς. Σὰ σημερα πέθανε ὁ μέγας Κρητικός καὶ πᾶνε κηλίας δυὸ χρόνια. Μετὸ χαμὸ του δυὸ μεγάλα κακά

βρίσκαν τὸν τόπον μας. Ἡ Κρητὴ πού τὸν γέννησε καὶ τὸν ἔθρεψε πνευματικά, ἔχανε ἓνα σπάνιο διαλαλητὴ της, πού τὴν πρόβαλε σεβαστὴ καὶ ἀξία σὲ φυλές καὶ λαοὺς, κι ἡ ἑλληνική γραμματολογία ἔχανε ἓνα ἀπ' τοὺς κορυφαίους της.

Καιρὸ τώρα τῶχουμε καύχημα γιὰ τὴν δαιμόνια δημιουργία του, πού πλατεία, ἀνήσυχη περιπλοκάμιασε ὅλα τὰ εἶδη τοῦ

λόγου κι ἔδωσε τόσο πληθωρικὰ καὶ πλούσια τοὺς καρπούς της. Τὸν θεωροῦμε σὰν τὴν κορυφὴν τῆς σύγχρονης πνευματικῆς μας ἀξίας, καὶ τὸν συγκρίνομε μετὰ τὰ πλατεία ἐκεῖνα πνεύματα πού κυρίαρχα δεσπόζουν, ἀφθάρτα κι αἰώνια, σέποχες καὶ σὲ λαοὺς. Ὁ Καζαντζάκης θεωρεῖται, πιά, τόσο ἀπὸ μᾶς ὅσο κι ἀπὸ τοὺς ξένους σὰν ὁ δημιουργὸς ἑνὸς μεγάλου ἔργου

πού τὸ ἐξαιρετικὸ του ἐνδιαφέρον συγκεντρώνει τὴν παγκόσμια ἐπιδοκιμασίαν. Καὶ δὲν υπερβάλουμε καθόλου τὰ τράγματα ἂν ποῦμε μαζί μετὰ τὸ Ρουμῆνο συγγραφέα Μαρτινέσκου «πὼς ἕστερα ἀπὸ τὸν Γκρέκο ὁ Καζαντζάκης βεβαιώνει τὴν δευτέρη παρουσία τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας στὴν παγκόσμια τέχνη καὶ λογοτεχνία.» Εἶναι μετὰ δυὸ λόγια κείνος πού κράτησε ἀψηλότερα τὴ δάδα τῆς πνευματικῆς μας ἀξίας, πού χιλιετηρίδες τώρα μεταδίδουν σοφοὶ καὶ ποιητές, μετὰ μιὰ φλόγα ἀστράπτουσα καὶ πού παντοῦ ἑξαπόσειλε τὸ φῶς της.

Ὁ Οὐγκὼ λέει «πὼς ὑπάρχουν ἄνθρωποι πραγματικά ὠκεανοί». Νὰ λοιπὸν ὁ χαρακτηρισμὸς πού ταιριάζει ἀπόλυτα στὸν Καζαντζάκη. Στοχαστῆς

καὶ σοφός, μύστης καὶ γνώστης ἑνὸς κόσμου μυστηριακοῦ καὶ πλατειοῦ, πυλῦμαθος κι ἀνήσυχος, συνεπαρμένος ἀπ' τὸ δαιμόνιο τῆς δυνατῆς δημιουργίας. Ὑπῆρξεν ἀτίθασσος κι ἀποφασιστικός, φέρνοντας μέσα του, τὸ γνήσιο, πρῶτόγονο κρητικὸ στοιχεῖο, ὠρμησε ἀπὸ τὴν πρῶτη κηλίας νεότητά του στὴν παγκόσμια πνευματικὴ παλῶτρα γιὰ νὰγωνιστεῖ καὶ νὰ πάρει ἐκεῖνο πού τοῦ ἀνήκε. Σπουδασιμένος καὶ προορισμένος γιὰ τὰ νομικά τὰ παρνιέται καὶ ἑσχύνεται μετὰ πάθος γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ὁμορφιάς. Ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὰ κηρύγματα τοῦ Νίτσε καὶ τοῦ Μπερξον ἀφήνεται στὴν μελέτη αὐτῶν. Ταυτόχρονα δίνεται καὶ σὲ μιὰ τραχεῖα κι ἀτέρμονη πορεία, φεύγει πρὸς ὅλες τὶς γεωγραφικὲς μᾶντες ὅπου αἰσθάνεται νὰ τὸν καλοῦν ἀπε-

λευτερωτικά ὄραματα. Τρέχει κι ἀγωνίζεται νὰ βρῆ, νὰ νιώσει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁμορφιά τοῦ κόσμου, καὶ νὰ μελετήσει τὰ προβλήματα ἀνθρώπων καὶ λαῶν. Ἀποῦ γυρόφερε τὴν Εὐρώπη, πότε σὰν ἀπεσταλμένος τῶν ἑφημερίδων, πότε σὰν μοναχικὸς ὁδοιπόρος, νιώθοντας συνειδητὰ τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν σοφία τῆς πολιτισμένης αὐτῆς ἡπείρου, τραβᾷ ξαναμένος ἀπ' τὸ μεθύσι τῆς περιήγησης—γιὰ γνωστες κι ἀπρόσιτες χώρες. Ἐτσι πότε τὸν βλέπομε νὰ μελετᾷ τὶς σοφές ΒΕΛΕΣ στὶς Ἰνδίες, πότε νὰ συζητᾷ μετὰ τοὺς μυστικὸπαθους, μυστηριακοὺς καλόγερους τοῦ Θιβέτ γιὰ τὸ μυστήριον τῆς ὑπαρξῆς μας, καὶ πότε μετὰ τοὺς σεβασμίους μοναχοὺς τοῦ Σινᾶ νὰ λαχταρᾷ τὴ θεία παρουσία. Φτάνει κι ὡς τὴν ἄκρη τῆς Ἀσίας καὶ πλάι στὶς κίτρινες μᾶζες νιώθει τὴν τρα-

νή, χαμένη ἀξία τῶν μᾶ καὶ τὴν καινούρια πού χοχλάζει κι ἑτοιμάζεται. Τὸ ρωσικὸ ξεσῆκωμα τὸν παραξένεψε, τὸν ἐνθουσίασε, καὶ γι αὐτὸ πολλές φορές πηγαίνει καὶ τὸ θαυμάζει καὶ τὸ μελετᾷ. Ἐτσι μετὰ μιὰ πνευματικὴ ἰδιοσυγκρασία θησαυρισμένη καὶ μένα ὑποσυναϊδητο κορεσμένο ἀπὸ σκοποὺς κι ἐπιθυμίες, κατάμεστος ἀπὸ σοφία καὶ πείρα ξεκινα καὶ δημιουργεῖ τὸ τεράστιο καὶ ρωμαλέο ἔργο του.

Ὁ Καζαντζάκης ἔδρασε δραστήρια κι ἀποδοτικὰ στὴν Ἑλλάδα ὡς τὰ μετακατοχικά χρόνια ζώντας στὴ μαγευτικὴ Αἴγινα. Μετὰ πικραμένος πολὺ, ἀπογοητευμένος ἀπ' τὴν στάση καὶ τὴν κατάντια τῆς πνευματικῆς Ἑλλάδας, αὐτοεξορίστηκε στὸ Παρίσι καὶ μετὰ στὴν Ἀντίπ τῆς Κιανῆς Ἀκτῆς ὅπου καὶ τὸν βρῆκε ὁ θάνατος σὰν

σήμερα πρὶν δυὸ χρόνια. Τὸ ἔργο του πολυσύνθετο κι ἀντιφατικὸ παραξηγήθηκε, παρερμηνεύτηκε ἀπὸ τὴν ἐμπάθεια καὶ τὴν ἄγνια πολλῶν κι ἔτσι μισητῆθηκε καὶ συκοφαντήθηκε σὰν ἔργο βλαβερό καὶ βάρβαρο. πού μέσα του κρύβει τὴν ἀχαλίνωτη χυδαιότητα καὶ τὸν ἀνθρώπινον ξεπεσμό. Οἱ πιὸ πολλοὶ τῶν καλαμαράδων τῆς Ἀθήνας—πού χάρις στὴν δουλωτικὴ τῶν στάση πῆραν τὸν τίτλο τῶν μοναδικῶν σημερινῶν ἐκπροσώπων τῶν γραμμῶν μας—ἀμφισβήτησαν, ἄλλοι ἐπίσημα κι ἄλλοι μισοεπίσημα τὴν μεγαλοφυΐα του καὶ τάρνηθησαν τὸν τίτλο τοῦ κορυφαίου. Ὡς κι ἡ Ἐκκλησία παρὰ τὴ σοβαρότητα τῆς παρασύρθηκε—ἂν κι ἦταν ἐπόμενο ἀφοῦ οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπ' τοὺς δεσποτάδες πού τὴν διαφεντεύουν σκέφτονται στενοκέφαλα καὶ προ-

(Συνέχεια εἰς τὴν Δ' σελίδα)

Σελ. 1994-1995
25-10-59

(Συνέχεια ἐκ τῆς Α' σελίδος)
καταλειμένα—παρασύρθηκε λέ-
με ἀπ' τὴν κακόβουλη, κακόπι-
στη ὑπόδειξη καὶ καταδίκασε
τὸ ἔργο του, ἀδιαφοροῦσα γιὰ
τὴν τόσῃ ἀνθρωπιὰ καὶ οἰκου-
μενικότητα, γιὰ τὴν ἰψηλὴ καὶ
ἡρωϊκὴ ὑπόσταση ὡς καὶ τὴν
ἱστορικὴ καὶ φυλετικὴ περηφάνια
ποῦ κρύβει. Καταδίκασε τὸ ἔρ-
γο ἐκεῖνο ποῦ ἡ δυνατὴ λάμψη
τοῦ ἐνθουσιάζει, συνεπαίρνει
τοὺς ἄλλους λαοὺς τόσο ποῦ
γνωρίζει μιὰ καταπληχτικὴ ἐκδο-
τικὴ ἐπιτυχία. Ἔτσι ἐξ αἰτίας
τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀδιαφορίας
ποῦ δειξε ἡ ἐπίσημη Ἑλλάδα γιὰ
τὸ καζαντζακικὸ ἔργο, χάθηκε
καὶ πάλι ἡ εὐκαιρία νὰ τιμηθοῦ
με κι ἐμεῖς σὰν σύγχρονο πνευ-
ματικὸ κράτος ποῦ ξεῖ νὰ ἐπιδει-
ξει πλοῦσια καὶ γερὴ πνευματι-
κότητα, ὅπως κι ἄλλοτε γιὰ τὴν
ἴδια αἰτία χάθηκε ἡ εὐκαιρία
στὸ πρόσωπο τοῦ Παλαμᾶ καὶ
τοῦ Σικελιανοῦ.

Δεῖλές, σύντομες τοῦτες οἱ
γραμμὲς χαραχτήκαν σὰν ἐπιμνη-
μόσυνη δέηση τῶρα ποῦ κλεισαν
δύο χρόνια ἀπ' τὸ θάνατό του.
Μιὰ ἐλάχιστη δόση θάνατος δί-
νουν τοῦτες ἀπὸ τὴ μεγάλη πί-
κρα ποῦ νιώθουμε ἀκόμα γιὰ τὸ
χαμό του. Γιατί ἦταν νωρὶς ἀκό-
μα νὰ φύγει, γιατί εἶχε νὰ μᾶς
δώσει ἀκόμα πολλά. Δίνον ἄκό-
μα καὶ μιὰ ἀπλῆ, πρόχειρη γνώ-
μη, ἀνάξια γιὰ ἓνα κολοσιαῖο
ἔργο σὰν τὸ καζαντζακικόν. Πάν-
τως δὲν παύουν νὰ κρύβουν ἓνα
τάσο θαυμασμό καὶ μιὰ τάση
ἐκτίμησης ποῦ νιωθε καὶ νιώθει
αὐτὸς ποῦ τὶς χάραξε ὅπως κι ἄ-
λλοι ποῦ σκέφτονται γι' αὐτὸν
λογικὰ, εἰλικρινά, ντόμπρα.

Μ. ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ